

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ЕТИКА НА КИТАЙСКИЯ УЧИТЕЛ В НОВАТА ЕРА – ВИЗИЯ, МОДЕЛИ И СРАВНИТЕЛНИ РАКУРСИ

Полина Цончева, Тамара Драганова

Великотърновски университет, България

PROFESSIONAL ETHICS OF TEACHERS IN CHINA IN THE NEW ERA – VISION, MODELS AND COMPARATIVE PERSPECTIVES

Polina Tsoncheva¹, Tamara Draganova²

University of Veliko Turnovo, Bulgaria

Abstract: The article reveals the regulatory framework of the professional ethics of teachers in China in the new era. The authors examine thoroughly the vision, the models and the concepts that form the basis of the Teachers' code of professional ethics in China and mark its characteristics and specifics. A comparative approach is used in representing the common features and the specifics of law regulations related to the attitude of society towards teachers and their professional ethics in Bulgaria and in China. The analysis can be used as a basis for further research.

Keywords: teacher; education; regulatory framework; professional ethics

---

¹ *Polina Tsoncheva (PhD) is an Associate Professor at the Faculty of Modern Languages, St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo. Her research interests are in the field of Chinese literature and culture, Chinese teaching methodology, history of the education system in China etc.*

² *Tamara Draganova (PhD) is a Senior Assistant Professor at the Faculty of History, St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo. Her research interests are in the fields of Geography teaching methodology, reforms in the education system etc.*

„Учителите държат бъдещето
на народа в ръцете си.“

П. Р. Славейков

„Ролята на учителя е една от
ненадминатите под слънцето.“

Ян Амос Коменски

„Учителите отварят вратата,
но ти трябва да влезеш сам.“

Китайска мъдрост

Ролята и уважението към учителите не е задължение, а условие и отношение, народопсихология и възпитание, доказало в годините на човешката цивилизация, че гради развитието и просперитета на всеки народ в геопространството.

Професията „учител“ е древна и необходима за всяко общество, а в XXI век има все по-голяма необходимост от учителите, които да бъдат промяната в образованието, просветната светлина за учениците, да бъдат добрият пример за обучаемите, иноваторите на съвременното общество и реформаторите на бъдещето.

За отбелязване важноста и ролята на учителя е определен и международен ден на учителя – 5 октомври, който се чества ежегодно. По инициатива на ЮНЕСКО световният ден се отбелязва от 1994 г. Денят е избран във връзка с годишнината от приемането на документа „Препоръки, касаещи статута на учителя“ през 1966 г. от ЮНЕСКО и Международната организация на труда (МОТ) с цел акцентирание важноста на ролята на учителите в обществото.³

Честванията на международния ден на учителя на 5 октомври 2021 г. са фокусирани върху подкрепата на учителите, които да допринесат изцяло за процеса на възстановяване на образованието от COVID-19 под темата „Учителите в сърцето на възстановяването на образованието“.⁴ Ролята на учителя е решаваща и в изпълнението на 17-те глобални цели на устойчивото развитие до 2030 г., а честването на деня на учителя е и признание за професията, за институцията – *учител*. Денят се отбелязва в повече от 120 държави по света, независимо че има страни, които имат свой национален празник и ден, посветени на учителите – фиг. 1.

³ *World Teachers' Day, UNESCO, 25.11.2021.* – <https://en.unesco.org/commemorations/worldteachersday>.

⁴ *World Teachers' Day 2021, Teachers at the heart of education recovery, Concept note, 5 – 8 October 2021, UNESCO – 2021.*

Фиг. 1. Отбелязване на националния ден на учителя в детерминирани държави по света

Повечето държави със свой национален ден на учителя обвързват празника с личност, която е авторитет и с действията си е пример за образователната система, дата за въвеждане на законови рамки в образователната система, учредяване на първата образователна институция в страната, честване на рождени дни или по повод смъртта на педагози и др. Прави впечатление, че най-много държави, които имат своя независима дата, различна от 5 октомври, са от континентите Азия и Южна Америка, както и в по-малка степен от континентите Африка, Северна Америка и Австралия. Обяснителната интерпретация свързваме с броя, площта и хронологичната теза на страните по континенти, с историческото развитие, геополитическите стратегии и териториалните зависимости, съвременното социално-икономическо развитие и икономически полюси, народопсихологията по региони, държавната идентичност и суверенитет.

Масово в европейските страни на 5 октомври се празнува денят на учителя, както и в някои страни от Азия (Катар, Кувейт, Монголия, Мيانмар, Пакистан, Филипини и др.), Африка (Нигерия, Камерун и др.), Северна Америка (Канада). Има държави, които честват на две дати – националния ден на учителя и международния ден на учителя.

С решение на Министерския съвет в България от 2006 г. е прието честването на международния ден на учителя да бъде на 5 октомври. По сравнителния вектор между Китай и България откриваме първата, но не по важност разлика между двете държави по критерий – отбелязване на деня на учителя: Китай – 10 септември⁵, България – 5 октомври.

⁵ *Teachers Law of the People's Republic of China*, вж. Библиография (Закон на Китайската народна република за учителите, Китай, 1994), с. 2, чл. 6. Преводите от чужд

В изследователската дейност по проучване на нормативната рамка за правата и задълженията на учителите в Китай и България констатираме ясна и конкретизирана процедурна рамка за подкрепа на статута на учителя и неговите права, професионално развитие и кариера. Нормативен превес за учителя наблюдаваме в Китай, където е приет *Закон на Китайската народна република за учителите*, както и допълнителни нормативни рамки – наредби, правилници и кодекси. В България няма закон за учителите като самостоятелен процедурно-държавен документ, но има разписани изисквания в *Закона за предучилищното и училищното образование* (ЗПУО) и неговия подзаконов акт – *Наредба за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти*, чрез който е въведен и разписан държавният образователен стандарт.

Законовата рамка в България ясно разкрива участниците в образователния процес – „*децата, учениците, учителите, директорите и другите педагогически специалисти, както и родителите*“⁶, като учителите са педагогически специалисти, при условие на изпълнение на норма преподавателска работа. Българският учител като педагогически специалист изпълнява две основни функции: 1) обучение, възпитание и социализация, подкрепа на личностното развитие на учениците; 2) управление на институциите – детски градини, училища, центрове за подкрепа за личностно развитие.

Систематизираните нормативни изисквания за учителя, разписани в ЗПУО, не са насочени към различни функции, права и задължения:

- спазване на книжовноезиковите норми, преподаване на български език и подпомагане на децата и учениците при овладяването и прилагането на книжовноезиковите му норми при обучението по всички учебни предмети;
- дейности, които се организират от учителя извън педагогическите ситуации съобразно потребностите и интересите на децата в допълнителни форми на педагогическо взаимодействие;
- оценяване от учителя;
- избор на учебници и учебни комплекти, познавателни книжки и учебни помагала от учителя;
- екипната работа между учителите и другите педагогически специалисти за обсъждане на проблеми и обмяна на добри практики при рабо-

---

език (английски и китайски) на използваните в текста откъси от оригинални нормативни документи и статии са наши.

⁶ Закон за предучилищното и училищното образование, 2016, с. 1.

тата им с едни и същи деца и ученици с цел повишаване ефективността на педагогическите подходи;

- когато ученикът възпрепятства провеждането на учебния процес, учителят може да го отстрани до края на учебния час;
- педагогическите специалисти са длъжни ежегодно да повишават квалификацията си с цел подобряване качеството на работата, повишаване резултатите и качеството на подготовка на учениците и др.⁷

В цялостната нормативна рамка на ЗПУО са представени правата и задълженията на учителите в българската образователна система, които са общи, окрупнени по отношение на дължимия респект и професионална подкрепа, почит и уважение от ученици, педагогически специалисти и обществото. В количествен аспект българският учител има 6 броя права и 4 броя задължения, които са локализиращи в ЗПУО и в новите образователни реалности са дискуссионни на ниво вторична зависимост и без ясна структурно-съдържателна, функционално-дейностна и пространствено-операционна конкретика – фиг. 2.

Фиг. 2. Вторични зависимости между правата и задълженията на българския учител

След образователната реформа в България от 2016 г. в законовата рамка е вградено едно важно изречение, което намира релевантно-съдържателна връзка с ролята на китайския учител: „на педагогическите специалисти се дължи почит и уважение от учениците, родителите, административните органи и обществеността“⁸. Държавната образователна

⁷ Закон за предучилищното и училищното образование, 2016, с. 6, 20, 53, 67,

⁸ Закон за предучилищното и училищното образование, 2016, с. 74.

политика ясно е заявила необходимото, което се дължи на българския учител, но реалността е далече от това нормативно изискване, за което сме свидетели, че не се спазва и прилага. Защо? Отговорите са много и нееднозначни. Концептуалната идея, че благосъстоянието на един народ се определя от неговите просветни двигатели – учителите, е жива и днес, но е с деформирано отражение по отношение на уважението към учителя от съвременното комерсиално и информационно общество.

В България от 2019 г. чрез Наредба, детерминираща държавния образователен стандарт (ДОС) за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти (фиг. 3), са въведени редица конкретни изисквания към педагогическите специалисти.

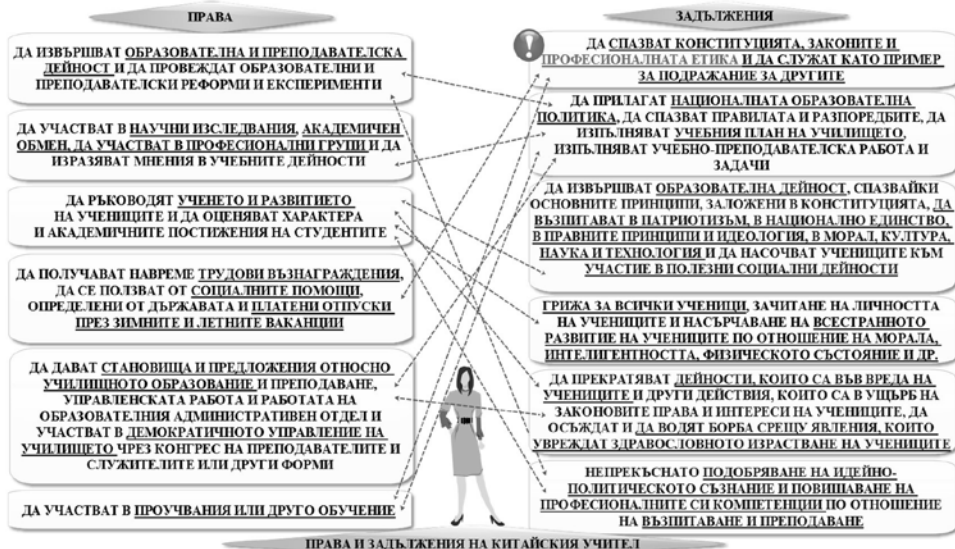
Фиг. 3. Структурно-съдържателен модел на ДОС за педагогическите специалисти

В Китай законовата рамка изисква цялото общество да уважава учителите, а процедурно предявените стандарти за учители са с много ясно разграничена визия и съдържание, като целят:

- защита на законните права и интересите на учителите;
- изграждане на учителски екип с добри идейни, морални и професионални качества;
- насърчаване на развитието на социалистическото образование;
- укрепване на идеологическото и политическото образование;
- професионална подготовка на учителите;
- подобряване на условията на труд и живот на учителите;
- подобряване на социалния статус на учителите⁹.

По отношение на правата и задълженията на китайския учител констатираме приблизително количествено съответствие с българската нормативна рамка – 6 броя права и 6 броя задължения – фиг. 4.

⁹ *Teachers Law of the People's Republic of China*, p. 3–4 (Закон на Китайската народна република за учителите, Китай, 1994), вж. Библиография.

Фиг. 4. Вторични зависимости между правата и задълженията на китайския учител

Първото задължение по важност в нормативната рамка на китайския закон за учителя, детерминира **професионалната етика** и личния пример, който китайският учител дава на обучаемите. Темата е процедурно развита и съдържателно разгъната в специализиран държавен документ – *Кодекс за професионалната етика на учителите в началните и средните училища*¹⁰.

Целевата държавна образователна стратегия, фокусирана върху учителя, който възпитава и преподава, създава строители и продължители на социалистическата кауза за подобряване на качеството на нацията е базирана на лоялността на китайския учител към образованието на хората. От 2019 г. Китай следва националната приоритетна линия към оптимизиране на образователните ресурси, модернизирани на образователната система с продължаващи реформи, насочени към предоставяне на качествено образование и изкачване на по-високите места в световните образователни класации. На фона на икономически, научно-технически и образователен просперитет Китай поставя реформите в тясна връзка с образователните традиции и професионалната етика на учителя. През 2020 г. в Китай има

¹⁰ 《中小学教师职业道德规范（2008年修订）》（Zhongxiaoxue jiaoshi zhiye daode guifan (2008 nian xiuding), <https://wenku.baidu.com/view/0ce85e305afb770bf78a6529647d27284b7337ea.html>

повече от 10 млн. учители, които съобразяват своята преподавателска дейност с изискванията на Кодекса за професионална етика.

Кодексът за професионална етика на китайския учител е нормативен документ, базиран на шест съдържателни вектора:

1. патриотизъм и законност;
2. любов, отдаденост на работата и лоялност;
3. грижа за учениците;
4. обучение и възпитание;
5. пример за подражание, сътрудничество и уважение към колеги и родители;
6. учене през целия живот¹¹.

Всяко от шестте същностни направления включва конкретни изисквания, съобразени с динамичните промени в образователната система, обществения живот и икономическия напредък в страната, като представляват основно рефлексия на съхранението на образователните традиции с елемент на колаборативен дискурс и към световните образователни тенденции за учене през целия живот.

Систематизираната подредба на шестте правила за професионалната етика на китайския учител не е случайна. Тя има много ясно откритома градивност на морални ценности, поведенчески модели и образователни традиции, наследени от хилядолетната история на Китай и достигнали до новата ера. Самият акт на създаване и поддържане на подобен нормативен документ е израз на стратегическа и далновидна държавна политика и прецизно образователно планиране по отношение на учителите, като преносители на вярата, традициите и ценностите, като инженери на човешката душа и растежа на всяко поколение ученици.

Държавно-партийната политика, кодираниите в образованието традиции и народопсихология на китайския народ са обединени и насочени към изграждане на хармонично социалистическо общество, в което моралното възпитание и бъдещето на младите хора, просперитетът на страната и китайската нация могат да бъдат гарантирани чрез професионалната етика на учителите.

Професионалното поведение на учителите, моралните качества и ценностната им система са закодирани дълбоко в древността и традициите на китайската нация, което утвърждава присъствието на Кодекса за професионална етика на учителя не като ново образователно явление, а като продължаващо обучение и писани норми, пренесени през вековете.

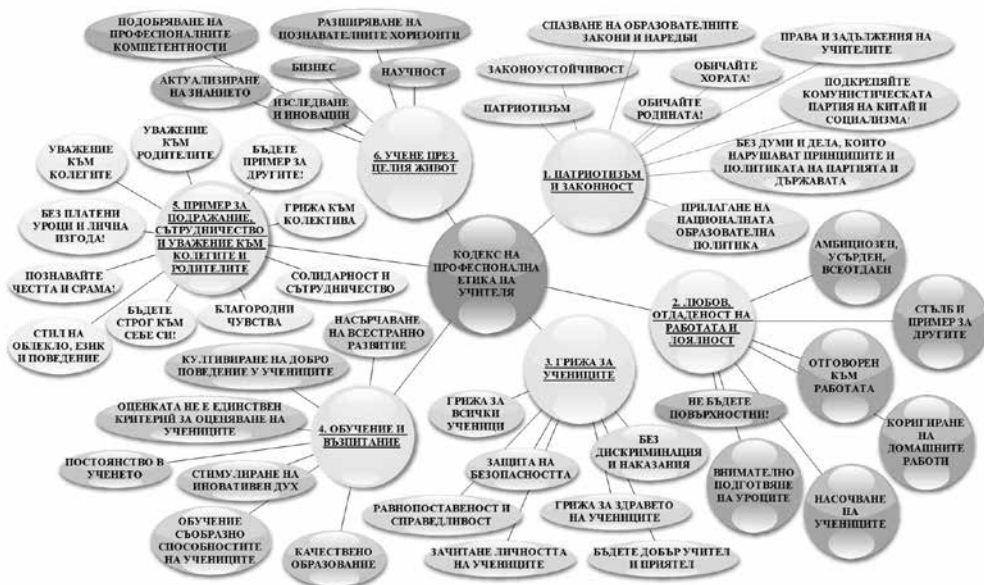
---

¹¹ 《中小学教师职业道德规范（2008年修订）》(Кодекс за професионална етика на учителите в началните и средните училища, редакция от 2008), с. 1 – 2.

Образователната политика в Китай по отношение на Кодекса е насочена към по-задълбочено разбиране и прилагане на преработения през 2008 г. вариант чрез ефективни образователни дейности и специфични методи на изпълнение, които да са в съответствие със съвременните изисквания на обществото и образователните иновации.

Концептуално-целевият макромодел на шестте стъпки в Кодекса започва от любовта към Родината и народа, отговорността и отдадеността на работата, грижата за учениците на различни духовни и материални нива, обучение и възпитание, самоуважение и уважение към околните, изследване и иновации до разширяване на професионалните компетентности – фиг. 5.

Фиг. 5. Макромодел на нормативните изисквания за професионална етика на китайските учители

При сравнителната плоскост за предоставяне на образователна услуга по време на курс или обучение на ученици срещу заплащане и в двете държави наблюдаваме нормативно разписана забрана. Всяка учебна година педагогическите специалисти подават декларация до работодател, като заявяват, че не са давали „срещу заплащане от името и за сметка на децата и учениците през предходната учебна година“ уроци и провеждали обучение или подкрепа¹².

¹² Закон за предучилищното и училищното образование, 2015, с. 75.

В макромодела за професионалната етика най-ярко се отличава петото ниво на ролята и значението на учителя чрез облекло, език, поведение, самокритичност, чест и срам, с които да бъде пример за подражание за своите ученици. Базиран на сравнителната съпоставка с българската нормативна рамка, този процедурен модел на професионална етика няма аналог в българските закони и подзаконовни актове, както и по отношение на народопсихологията на българина.

От 2018 г. са приети и строги мерки за справяне с поведението на учителите в началните и средните училища по отношение на нарушения на професионалната етика. По своята същност нарушенията могат да бъдат групирани в следните няколко групи:

- нарушения срещу партийната парадигма, авторитета на ЦК на партията и разпространяване на невярна информация;
- нарушаване на националните интереси, обществения ред и обичаите;
- нарушения срещу учениците – дискриминация, физическо насилие, обиждане, сексуален тормоз;
- самоволно напускане на работното място при възникнали извънредни ситуации и опасност за учениците в учебна среда;
- фаворитизиране и измами при организиране и провеждане на изпити, назначаване, повишаване, оценяване, награждаване и др.;
- приемане на имущество, екскурзии, развлекателни дейности и др., платени от ученици и родители;
- предоставяне на платени допълнителни курсове на ученици.¹³

Кодексът за професионална етика на китайските учители представлява писани правила и норми, синтез на добродетели и морални ценности, които са пример за образователно-възпитателни, социални и обществено-културни модели на поведение за подражаване и следване от китайските ученици.

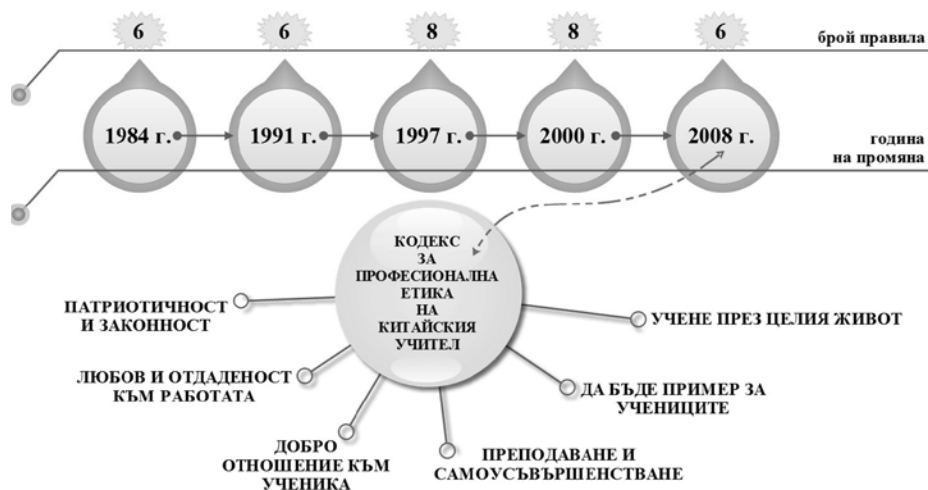
През годините от своето въвеждане Кодексът е преминал през четири ревизии, които са моделирали основно количествено, а не толкова качествено визията на правилата, защото независимо от фактическия им брой в тяхната съдържателна рамка са включвани допълнителни характеристики (фиг. 6). Промените, ревизиите и допълненията в Кодекса са и изискване на съвременните обществени нагласи и навлизането на

---

¹³ 《教育部关于印发《中小学教师违反职业道德行为处理办法（2018年修订）》的通知》（Съобщение на Министерството на образованието за отпечатване и разпространение на мерки за справяне с нарушенията на професионалната етика от начални и средни учители (преработено през 2018 г.).

информационното общество в ера на учене и усъвършенстване на компетентностите през целия живот. Нивото на професионалната етика на един учител е пряко свързано и отразява неговата отдаденост, тъй като работата в учебна среда с ученици представлява имплементиране на дългосрочна стратегия, интегриране на творчество и иновативност, плод е на упорити и системни усилия.

Изграждането и поддържането на професионалната етика на китайския учител е вид продължаващо образование и традиционен поведенчески модел, дълбоко вкоренен в китайската народопсихология, който лесно и ефективно се възприема от подрастващите, които копират и имитират своите примери в ежедневието на учебната среда – учителите.

Фиг. 6. Времеви линеен модел на нормативните промени, свързани с професионалната етика на китайските учители в периода 1984–2008 г. по Джан Дзие и др. (Zhang et al. 2015: 181)

За китайската образователна система учители с устойчивост на морала и ценностната система, добродетели и отдаденост на учителската професия, с ясно осъзнато високо ниво на професионална етика могат да въздействат върху и да реализират промяна в обучаемите, могат да поведат към прогрес и просперитет една нация. Темата за ролята на учителя и неговата професионална етика не е дискуссионна в Китай, но провокира много въпроси и негативни обществени оценки в българската образователна система именно в условията на образователна реформа.

„Най-важното явление в училище,
най-поучителният предмет, най-живият
пример за ученика е самият учител.“

Фридрих Дистервег

Библиография

Закон за предучилищното и училищното образование, България, 2015, в сила от 2016. [Zakon za preduchilishnoto i uchilishnoto obrazovanie, Balgaria, 2015, v sila ot 2016.]

Teachers Law of the People's Republic of China (adopted at the 4th Meeting of the Standing Committee of the Eighth National People's Congress and promulgated by Order No. 15 of the President of the People's Republic of China on Oct. 31, 1993) Available at: http://www.npc.gov.cn/wxzl/wxzl/2000-12/05/content_4603.htm [Accessed 25.11.2021]

World Teachers' Day, UNESCO. <https://en.unesco.org/commemorations/worldteachersday> [Accessed 25.11.2021]

World Teachers' Day 2021, Teachers at the heart of education recovery, Concept note, 5 – 8 october 2021, UNESCO – 2021.

Zhang Jie, Yang Xiaoping & Yang Qiyong. *Analysis of Teacher's Professional Ethic in China.* *Asian Social Science.* Canadian Center of Science and Education, Vol. 11, No. 1, 2015, pp. 181 – 186.

《教育部关于印发《中小学教师违反职业道德行为处理办法（2018年修订）》的通知》// *Jiaoyubu guanyu yinfa Zhongxiaoxue jiaoshi weifan zhiye daode xingwei chuli banfa (2008 nian xiuding) de tongzhi*

http://www.moe.gov.cn/srcsite/A10/s7002/201811/t20181115_354924.html [Accessed 25.11.2021]

《中小学教师职业道德规范（2008年修订）》// *Zhongxiaoxue jiaoshi zhiye daode guifan (2008 nian xiuding)* [edited 2008]

https://www.edu.cn/edu//zheng_ce_gs_gui/jiao_yu_fa_gui/200809/t20080903_322345.shtml [Accessed 25.11.2021]